

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ ЕФЕКТИВНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проведено розподіл галузей сільськогосподарських підприємств за середнім інтегральним показником інвестиційної привабливості. Наведено узагальнені результати групування сільськогосподарських підприємств Житомирської області за обсягами виручки і валової продукції в розрахунку на кількість залучених інвестицій. Встановлено залежність обсягу інвестиційних надходжень від розмірів та масштабів діяльності досліджуваних підприємств. Аргументовано відсутність дієвої системи захисту та зменшення рівня ризику залучення прямих іноземних інвестицій у сільськогосподарські підприємства. Запропоновано основні напрямки державної інвестиційної політики відносно ефективного інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: *інвестиції, інвестування, ефективність, групування, інтегральний показник, сільськогосподарські підприємства.*

Постановка проблеми

Враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, яка обумовлює сезонність використання ресурсів і грошових надходжень, та відносно повільний оборот капіталу, що впливає на зниження доходності, дана галузь залучає інвестиції в меншій мірі, ніж інші сфери економіки. Виходячи з цього, специфіка сучасної інвестиційної діяльності у сільському господарстві полягає у зміні механізму її реалізації, заміні централізованого розподілу інвестиційних ресурсів ринковими формами інвестування, що є необхідною умовою розв'язання проблем акумуляції інвестиційних ресурсів, трансформації нагромаджень у інвестиції, підвищення ефективності їх використання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретичні, методологічні та практичні засади ефективності інвестицій, стосовно сучасних умов господарювання, поглиблено у працях В. Беренса, Ю. Бріггема, Л. Гітмана, В. Паретто, П. Самуельсона, М. Фаррелла, У. Шарпа, а в Україні, зокрема, В. Андрійчука, І. Бланка, П. Гайдуцького, В. Геєця. Проблемі ефективності інвестицій в аграрній сфері присвячено роботи вітчизняних вчених С. Гуткевича, М. Дем'яненка, І. Дороша, М. Кісіля, М. Коденської, М. Кропивка, Є. Ланченка, Ю. Лупенка, Г. Підлісецького, О. Шестопаля та ін.

Однак питання, пов'язані з підвищенням рівня ефективності інвестицій в умовах кількісних і якісних трансформацій у сільському господарстві при формуванні ефективної інвестиційної стратегії, вибору інноваційного шляху розвитку та активізації процесів кооперування залишаються недостатньо вивченими. Необхідність й практична значимість вирішення цих питань потребує детального аналізу та ґрунтовного опрацювання.

Мета, об'єкт та методика дослідження

Метою дослідження є наукове обґрунтування необхідності зміни існуючої системи інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Об'єктом дослідження є процес інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств в умовах поглибленої інтеграції сучасних господарських процесів у систему світового сільськогосподарського виробництва.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід, за допомогою яких досліджено теоретичні й методологічні засади формування інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, сучасні умови та особливості їх здійснення і перспективи залучення. При узагальненні теоретичних і методологічних засад формування інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств використано прийоми абстрактно-логічного методу, зокрема аналіз, синтез, індукцію та дедукцію. В аналітичних дослідженнях застосовано метод

порівняння та метод середніх і відносних величин. Показники ефективності інвестицій сільськогосподарських підприємств, а також вплив на них факторів досліджено з використанням методів типологічних, структурних і аналітичних групувань. Пропозиції щодо формування ефективної інвестиційної стратегії інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств обґрунтовано з використанням методу монографічних досліджень.

Результати досліджень

У сучасних умовах господарювання підприємства агропромислового комплексу постали перед проблемою нагромадження власного капіталу для здійснення або модернізації виробництва. Невирішеним залишається питання отримання довгострокових позичок у комерційних банках. Водночас, в агропромисловому виробництві спостерігається тенденція скорочення обсягів фінансових ресурсів у господарствах усіх форм власності. Внаслідок чого сформований раніше ресурсний потенціал, особливо у сільському господарстві, рік у рік вичерпується [5].

Фактичні строки експлуатації більшості основних засобів у 2–2,5 рази перевищують нормативні. Щорічне зношення основних засобів, насамперед технічних, у 10 разів перевищує їх оновлення. Через різке зниження платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників фондоозброєність у галузі зменшилася у 4,5 рази [6]. У зв'язку з цим, інвестиційна діяльність у сільському господарстві потребує належного обґрунтування і, перш за все, для забезпечення зниження ризику під час прийняття відповідних рішень. Для цього необхідний науково обґрунтований інструментарій обробки інформаційних потоків, елементами якого є економічні методи і процедури. Один із таких методів – метод стандартизації показників досліджуваних явищ, основним завданням якого є доведення різнорідних показників до порівняльності – бази для їх подальших досліджень. Якщо показники після стандартизації підсумувати, провести ранжування і поділити на класи, дана процедура дасть змогу виявити наявність (чи відсутність) різниці в досліджуваних явищах, зокрема, який із досліджуваних об'єктів має найвищі параметри, а який із них знаходиться у кінці проведеного ранжированого ряду.

Так, на основі застосування методу стандартизації здійснено ранжування галузей сільського господарства Житомирської області за середнім інтегральним показником інвестиційної привабливості (табл. 1). Наявність даних рейтингів дасть можливість суб'єкту інвестиційного процесу отримати необхідну інформацію про будь-який об'єкт інвестування, напрями ефективного вкладення капіталу з позиції перспективних орієнтирів, а отже, прийняти інвестиційне рішення з найменшим відносним ризиком і найбільшим економічним ефектом.

Таблиця 1. Ранжирування галузей сільського господарства підприємств Житомирської області за середнім інтегральним показником інвестиційної привабливості, 2014 р.

Галузі сільського господарства	Середній інтегральний показник	Зона інвестиційної привабливості
Зерновиробництво, насінництво, льонарство, картоплярство, хмелярство	9,11	Пріоритетна інвестиційна привабливість
Скотарство та свинарство	3,16	Середня інвестиційна привабливість
Садівництво	2,06	
Птахівництво	2,01	
Вирощування соняшнику	1,96	Мінімальна інвестиційна привабливість
Вирощування цукрових буряків	0,96	
Риборозведення	0,17	
Овочівництво	0,48	

Джерело: власні дослідження автора.

З даних табл. 1 видно, що до зони пріоритетної інвестиційної привабливості належать такі галузі сільського господарства: зерновиробництво, насінництво, льонарство, картоплярство, хмелярство. Середня інвестиційна привабливість характерна для скотарства, свинарства, садівництва, птахівництва та вирощування соняшнику. Найменш інвестиційно привабливими є вирощування цукрових буряків, риборозведення, овочівництво. Отже, пріоритетними видами сільськогосподарського виробництва для здійснення інвестування у підприємства Житомирської області є галузі рослинництва.

Для визначення основних чинників, які впливають на ефективність інвестування у сільськогосподарські підприємства Житомирської області, проведено групування останніх за показниками – обсяг виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень та обсяг валової продукції (за собівартістю) з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень (табл. 2).

Таблиця 2. Групування сільськогосподарських підприємств за обсягом виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень, 2012-2014 рр.

Показники	Групи підприємств за обсягом виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень			III група в % до I	У середньому
	I	II	III		
	до 0,5	0,5-1,5	понад 1,5		
1	2	3	4	5	6
Кількість підприємств	121	145	101	–	367
Обсяг виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень, грн	0,31	1,22	2,93	9,4 р.	1,48

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6
Площа сільськогосподарських угідь підприємства, га	503	1477	1684	3,4 р.	1221,3
Валова продукція підприємства, тис. грн	1157,5	5201,4	7454,1	6,4 р.	4604,4
Обсяг виробничих витрат з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	1,93	3,34	4,11	2,1 р.	3,13
Середньорічний рівень продуктивності праці, тис. грн	43,2	133,4	185,3	4,3 р.	120,6
Рівень використання землі, тис. грн	1,8	3,3	3,7	2,1 р.	2,9
Коефіцієнт окупності витрат	0,96	1,21	1,32	137,5	1,16

Джерело: власні дослідження автора.

З даних табл. 2 видно, що зростання виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень у сільськогосподарські підприємства перебуває у прямому взаємозв'язку з їх розмірами (площею сільськогосподарських угідь), масштабами діяльності (обсягом валової продукції підприємства), рівнем інтенсивності та ефективності виробництва. Зокрема, у підприємствах III групи з обсягом виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень у середньому 2,93 грн порівняно з підприємствами I групи з обсягом виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень у середньому 0,31 грн масштаби діяльності більші у 6,4 раза, площа сільськогосподарських угідь – 3,4 раза, рівень інтенсивності виробництва – 2,1 раза, середньорічний рівень продуктивності праці – 4,3 раза, рівень використання землі – у 2,1 раза, коефіцієнт окупності витрат – на 0,36 (36 пунктів).

Щодо обсягу валової продукції (за собівартістю) з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень у сільськогосподарські підприємства, то механізм формування даного результативного показника є аналогічним механізму формування виручки з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень (табл. 3).

Як свідчать дані табл. 2, у підприємствах III групи з обсягом валової продукції (за собівартістю) з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень у середньому 4,05 грн порівняно з підприємствами I групи з обсягом валової продукції (за собівартістю) з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень у середньому 0,31 грн масштаби діяльності більші у 5,1 раза, площа сільськогосподарських угідь – 2,4 раза, рівень інтенсивності виробництва – на 69,3 %, середньорічний рівень продуктивності праці – у 2,8 раза, рівень використання землі – на 80,9 %, коефіцієнт окупності витрат – на 0,18 (18 пунктів).

Таблиця 3. Групування сільськогосподарських підприємств за обсягом валової продукції (за собівартістю) з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень, 2012–2014 рр.

Показники	Групи підприємств за обсягом валової продукції (за собівартістю) з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень, грн			III група в % до I	У середньому
	I	II	III		
	до 0,5	0,5–1,5	понад 1,5		
Кількість підприємств	114	156	97	–	367
Обсяг валової продукції (за собівартістю) з розрахунку на 1 грн інвестиційних надходжень, грн	0,31	1,12	4,05	13,1 р.	1,82
Площа сільськогосподарських угідь підприємства, га	817	1376	1944	2,4 р.	1379,0
Валова продукція підприємства, тис. грн	1554,6	4422,1	7975,9	5,1 р.	4650,9
Обсяг виробничих витрат з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн	1,96	3,11	3,32	169,3	2,79
Середньорічний рівень продуктивності праці, тис. грн	52,0	123,5	144,6	2,8 р.	106,7
Рівень використання землі, тис. грн	2,1	3,4	3,8	180,9	3,1
Коефіцієнт окупності витрат	1,03	1,16	1,21	0,17	1,13

Джерело: власні дослідження автора.

Для підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств Житомирської області, а отже, і забезпечення їх сталого розвитку, необхідно зосередити зусилля на зростанні експорту, посиленні конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції, збільшенні зайнятості й поліпшенні добробуту населення сільських територій, забезпеченні мікроекономічної стабільності. Для цього необхідно, перш за все, вдосконалити законодавство й регуляторну політику в галузі сільського господарства, поліпшити умови для залучення іноземних інвестицій [2, с. 156–159].

Реалізація державної інвестиційної політики повинна здійснюватися за такими напрямками:

– реформування діючої амортизаційної системи шляхом створення відповідних економічних, правових та організаційних засад, орієнтованих на прискорення технічного прогресу, інвестиційний розвиток й фінансове

зміцнення аграрних підприємств;

– удосконалення нормативно-правової бази інвестиційної діяльності і забезпечення на цій основі надійного інституційного захисту прав інвесторів, створення рівних умов господарювання для вітчизняних та іноземних інвесторів;

– стимулювання нарощування обсягів заощаджень громадян й збільшення їх інвестиційної складової, посилення ролі у цьому інституційних інвесторів – страхових та пенсійних фондів [4].

Ситуація, що склалася, вимагає удосконалення механізмів функціонування фондового ринку, підвищення його ролі у залученні інвестицій та перерозподілі капіталу в національній економіці, забезпечення випереджального розвитку вторинного ринку й ринку корпоративних цінних паперів, освоєння емісії середньо- і довгострокових цінних паперів цільового інвестиційного призначення [1]. У формуванні інвестиційного потенціалу особливу роль відіграють відновлення інвестиційної діяльності держави, щорічне виділення централізованих капіталовкладень у розмірі не менше 3% від ВВП, спрямування бюджетних коштів на фінансування державних цільових програм і використання їх лише на конкурсних засадах через механізми кредитування державного банку реконструкції та розвитку [3, с. 64–65]. Впровадження економічних стимулів пріоритетного залучення інвестицій у наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність шляхом створення системи пільгового рефінансування комерційних банків, у разі надання ними пільгових кредитів для реалізації інвестиційних проектів з розроблення і впровадження високотехнологічного устаткування та іншої інноваційної продукції, розширення практики пільгового кредитування під заставу майна суб'єктів господарської діяльності, створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інвестиційних проектів, розширення форм кредитування інноваційних підприємств шляхом здійснення лізингових, факторингових й інших операцій.

Окрім того, інтенсивність залучення та ефективність інвестиційних ресурсів суттєво знижує низька прибутковість сільськогосподарських підприємств Житомирської області, відсутність необхідних механізмів їх захисту від різноманітних (і, в першу чергу, цінних) ризиків та непривабливий міжнародний імідж вітчизняної економіки. У результаті обсяг інвестиційних ресурсів, залучених у сільськогосподарське виробництво, не відповідає мінімальним його потребам. Виходячи з цього, актуальними завданнями є:

– надання всебічної підтримки щодо створення агропромислово-фінансових груп із подальшим спрямуванням їхніх ресурсів на реалізацію довгострокових інвестиційних проектів в аграрній сфері та проектів, що вимагають значних обсягів інвестицій за рахунок корпоративного фінансування вітчизняними та зарубіжними суб'єктами;

– підвищення інвестиційної привабливості сільських територій і населених пунктів Житомирської області, забезпечення ефективного функціонування

спеціальних (вільних) економічних зон, територій зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності та депресивних територій, запровадження для цього відповідних економічних стимулів.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Розвиток підприємств галузі та зростання конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, в цілому, значно залежать від обсягів та доступності до інвестиційних ресурсів. Удосконалення інвестиційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників має важливе значення для функціонування економіки, адже здійснює вплив на макроекономічну ситуацію, поліпшує соціальний розвиток села.

Пріоритетними видами сільськогосподарського виробництва для здійснення інвестування у підприємства Житомирської області є галузі рослинництва. Сільськогосподарська сфера постала перед об'єктивною необхідністю активізації інвестиційного процесу. За результатами групування виявлено, що основними факторами, які впливають на рівень інвестування, є: розмір підприємств, масштаби їх діяльності, рівень інтенсивності та ефективності виробництва. Аналіз показників групувань свідчить, що зростання числового виразу даних факторів призводить до збільшення обсягів інвестування у сільськогосподарські підприємства. Таким чином, за результатами проведеного групування, встановлено, що ефективність інвестиційних надходжень прямо пропорційно залежить від розмірів аграрних формувань, масштабів їх діяльності, рівня інтенсивності виробництва та використання виробничих ресурсів. Від ефективності інвестиційної політики залежать стан виробництва, положення й рівень технічного оснащення основних фондів підприємств сільського господарства, можливості структурної перебудови економіки, вирішення соціальних і екологічних проблем. Особливий інтерес в рамках удосконалення вітчизняної практики інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств викликають форми та способи інвестицій, критерії відбору позичальників, об'єкти інвестування та вимоги щодо забезпечення, а також порядок та умови встановлення вартості таких фінансових ресурсів.

Враховуючи складні та багатогранні інтеграційні процеси, які відбуваються в сучасній ринковій системі та мінливість умов зовнішнього середовища підприємств, перспективними є дослідження конкретних елементів та складових механізму інвестиційного забезпечення ефективного розвитку підприємств. Суттєвого доопрацювання потребує процес інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств з позиції елементів сталого розвитку економічної системи.

Література

1. Башлай С. В. Кредитне забезпечення підприємств агросфери / Башлай С. В. // Інноваційна економіка. – 2014. – № 5 (54). – С. 240–244.

2. Буряк А. В. Інвестиційно-інноваційне прискорення розвитку аграрних підприємств : монографія / А. В. Буряк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 204 с.

3. Буткевич С. А. Инвестиционная привлекательность аграрного сектора экономики : монография / С. А. Буткевич. – К. : Изд-во Европ. ун-та, 2011. – 251 с.

4. Гальчинский А. Становление инвестиционной модели экономического роста Украины / А. Гальчинский, С. Левочкин // Экономика Украины. – 2011 – № 6. – С. 4–11.

5. Макарій Н. П. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств / Н. П. Макарій // Економіст. – 2011. – № 10. – С. 52–54.

6. Носова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості України : основні підходи / О.В. Носова // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 3. – С. 119–137.